

ט-ב ומוסיפה הגמרא: **ואי רשות הרבים הוא, קני.**

והיינו, לפי מה שהעמדנו עתה, שמדובר במקח וממכר ואמר לו המוכר קני כדרך שבני אדם קונים, הרי אם היה רוכב ברשות הרבים, קנה. כי שם זו היא הדרך, לרכוב ולא להנהיג, כדי שלא יפסיקו עוברי דרכים בינו לבין הבהמה, ולכן הוא מוליכה על ידי רכיבה.

ואי אדם חשוב הוא, קני. אדם חשוב אין דרכו להוליך בהמה על ידי הנהגה אלא דרך כבוד הוא לרכוב על הבהמה. ולכן הוא קונה ברכיבה, כי זו היא הדרך באדם חשוב.

ואי אשה, קניא. אשה אין דרכה להנהיג בהמה משום שאין לה כח למושכה פן תינתק הבהמה ממנה, ולכן היא מנהיגה בהמה על ידי רכיבה. ואם כן, גם באשה זו היא הדרך.

ואי איניש זילא הוא, קני. אדם פחות, שדרכו לרכוב לפני כל אדם, ואין הוא צנוע, קונה ברכיבה כי זו היא דרכו.

נמצא למסקנא, שרכוב בעיר לא קני רק אם זה היה בסמטא בעיר, ורק אם היה הרכוב איש, והוא לא היה אדם חשוב ולא אדם נחות דרגה, אלא בינוני, שאינו נחשב לעשיר, שהוא אינו מתבייש להוליך בהמה ברגליו, ולכן אין דרכו לרכב, ואם רכב בסימטא לא קנה.

בעי רבי אלעזר: האומר לחבירו: משוך בהמה זו, לקנות כלים שעליה, מהו?

אדם הרוצה למכור לחבירו את הכלים שעל גבי הבהמה בלא הבהמה, האם יכול הקונה לקנות את הכלים על ידי מעשה המשיכה של הבהמה, כשאת הכלים עצמם הוא לא עוקר ממקומם.

ותמיהה הגמרא: **"לקנות"?! מי אמר ליה "קני"?!"**

דהיינו, הגמרא סברה שאומר לו "משוך את הבהמה, כדי לקנות את הכלים שעליה", ומשמעות האמירה הזאת היא: אתה אמנם תמשוך בכוונה לקנות, אבל אני המוכר, לא מקנה לך! ואם כן, היאך יקנה כשאין כאן דעת מקנה.

אלא, יש לתקן את לשון הבעיה של רבי אלעזר כך: האומר לחבירו: **משוך בהמה זו, וקני במשיכה זו את הכלים שעליה, מהו?** שאומר לו משוך בהמה זו כדי שתקנה, ובדעתי אכן להקנות לך.

מי מהניא משיכה דבהמה לאקנויי כלים, או לא. הספק הוא האם נקנים הכלים במשיכת הבהמה. וזה ודאי, שאם יאמר לו "משוך תיבה זו, וקנה כלים שבתוכה", שקונה הכלים במשיכת התיבה. אבל בכלים שעל גבי בהמה, הוא אמנם מושך את הבהמה, אבל הבהמה הולכת מעצמה. ואם כן, יש מקום לומר שלא תועיל המשיכה לכלים, כיון שלמעשה הכלים נגררים בגלל הילוך הבהמה ולא בגלל מעשה המשיכה של הקונה בבהמה.

אמר רבא: אי אמר ליה "קני בהמה, וקני כלים", מי קני כלים? הרי הבהמה, חצר מהלכת היא, וחצר מהלכת לא קנה!⁽¹⁾

1. מקשה הר"ן, הרי קנין החצר הוא משום שהיא נחשבת לידו של האדם, ויד האדם הרי

שעליה, קנה את שניהם, דווקא אם משך את הבהמה ואחר כך [או בשעה שמשכה] היא היתה כפותה, שאז קונה כלים שעל גביה בקנין חצר. אבל לקנות כלים שעל גבי בהמה במשיכת הבהמה מבלי לקנות את הבהמה עצמה, זהו הספק שהסתפק רבי אלעזר.

אמרו ליה רב פפא ורב הונא בריה דרבי יהושע לרבא: אלא מעתה, לדבריך, שכל דבר שאינו עומד על מקומו אלא נע ונד הוא נחשב לחצר המהלכת, וחצר מהלכת אינה קונה, אם כן, מי שהיה מהלך [נוסע] בספינה, וקפצו הגים ונפלו לתוך הספינה, הכי נמי, האם גם כאן נאמר דחצר מהלכת היא, ולא קני בעל הספינה את הדגים בקנין חצר, כי הספינה היא "חצר מהלכת"?

אמר ליה: ספינה מינח נייחא, ומיא הוא דקא ממטו לה. ספינה אינה נחשבת לחצר מהלכת משום שספינה עומדת במקומה, ורק המים הם המוליכים אותה, מה שאין כן בהמה, שהיא מוליכה את עצמה.

ועוד מקשה הגמרא על דברי רבא:

אמר ליה רבינא לרב אשי: אלא מעתה, שחצר מהלכת אינה קונה, אם היתה היתה מהלכת ברשות הרבים, שאינה רשות האשה, וזרק לה בעלה גט לתוך היקה, או לתוך קלתה, סל הנתון על ראשה, האם הבא נמי, אם נתן את הגט לסל, תאמר דלא מגרשה בו האשה כיון שהסל הוא חצר

דהיינו, רבא מדייק מזה שהספק של רבי אלעזר הוא דווקא כשמוכר לו כלים בלבד, משמע, שאם ימכור לו את הבהמה יחד עם הכלים, אז ודאי קנה הכלים. ותמה רבא, כיצד הוא יקנה את הכלים יחד עם הבהמה, על הצד שמשיכת בהמה לא מועילה לכלים?

ואין לומר שקנה אותם בקנין חצר, משום שהכלים נמצאים על גבי הבהמה, והבהמה היא כמו חצרו, וכיון שקנה את הבהמה במשיכה, נקנים לו הכלים המונחים בה בקנין חצר. כי זה לא יתכן, היות והבהמה היא "חצר מהלכת", וחצר מהלכת אינה קונה.

וכי תימא בשעמדה, אולי נאמר כי מה שהוא קונה הכלים על גבי בהמה בקנין חצר מדובר כשעמדה, גם זה לא יתכן, היות והא כלל הוא בקנין חצר: כל שאילו בהיותו מהלך לא קנה בקנין חצר, גם בהיותו עומד ויושב לא קנה. והיינו, כל חצר שראויה לילך, אף שלא הולכת עתה היא נחשבת כחצר מהלכת. והלכך, גם בהמה עומדת, כיון שראויה לילך, לא הוה חצר לקנות.

ומסקנת הגמרא היא: **והלכתא, בכפותה!** מה שקונה הכלים שעל גבי בהמה בקנין חצר, דהיינו שהבהמה נחשבת לחצרו, זהו דווקא כשהבהמה כפותה, שאז היא לא יכולה לילך, ורק אז הוא קונה את הכלים שעל גביה.

נמצא, שאם מוכר לו את הבהמה והכלים

למסכת בבא מציעא ט ב תירץ, שהיד מהלכת עם הבעלים, ואילו חצר מהלכת מן הבעלים.

היא מהלכת עם גופו?! ותירץ, שהיד עצמה מהלכת לדעת האדם, ואילו החצר מהלכת, מהלכת לדעתה ורבי עקיבא איגר בגליון הש"ס

לזכות בה לעצמי, לא אמר כלום! שהרי ממה נפשך, אם נאמין לו שהוא אכן זכה במציאה מלכתחילה לעצמו, הרי נתנה אחר כך לחבירו הרוכב במתנה. וכל שכן אם לא נאמין לו, אלא נאמר שהתכוון באמת לכתחילה לזכות לחבירו את המציאה, ואחר כך התחרט, הרי קנאה חבירו מיד עם הגבהתו. ואפילו אם נאמר שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו [ראה בגמרא], הרי המציאה הזאת היא הפקר בינתיים עד שתגיע ליד חבירו, ואז זכה בה.

גמרא:

תנן התם במסכת פאה: מי שלקט את הפאה, אדם שנכנס לתוך שדה חבירו,¹ (ולקט את הפאה), ואמר: הרי זו לפלוני עני.

רבי אליעזר אומר: זכה לו לאותו עני את הפאה.

מהלכת!?! והרי המשנה בגיטין [עז א] אומרת: זרק לה גיטה לתוך חיקה או לתוך קלתה, מגורשת!

אמר ליה: קלתה מינח נייחא, ואיהי דקא מסניא מתורתה. סל שנמצא על ראשה אינו חצר מהלכת, וכמו בספינה, כי הסל מונח, ורק האשה שתחתיו זזה, אבל הסל עצמו לא זו ממקומו ולכן לא הוה חצר מהלכת.

מתניתין:

מי שהיה רוכב על גבי בהמה,¹ (וראה את המציאה מוטלת על הארץ, ואמר לחבירו שהלך לידו: תנה לי, הרם את המציאה, ותננה לי! נטלה חבירו, ואמר: אני זכיתי בה לעצמי! זכה בה חבירו.

אבל, אם משנתנה לו, רק לאחר שנתן לו את המציאה, אמר חבירו: אני זכיתי בה תחלה מיד, כי בשעה שהרמתי אותה התכוונתי

כל נכסיו הרי גם שדה זו בכלל, וממילא כבר אינו בעל השדה ויכול ללקוט עבור עצמו. [אלא שכתבו שמכל מקום פירושו של רש"י נכון, שלא מדובר בעל השדה עצמו, מהמשך דברי הגמרא שמעני לעני דברי הכל זכה לו. ואם היה בעל השדה עצמו, הרי שוב אנו צריכים לומר פעמיים מיגו. מיגו שהיה מפקיר שדה, ואחר כך מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, שכל זמן שלא יפקיר שדהו אי אפשר לומר מיגו דזכי לנפשיה, שהרי הוא מוזהר על שלו, ולמה מודים חכמים].

ועוד כתבו הראשונים, שרש"י סובר שאף אם יפקיר שדהו יאסר ללקוט מאותה שדה, דאולינן בתר זמן לקיטת עיקר השדה, שאם אז היה שלו שוב אינו יכול ללקוט פאה מאותה שדה לעולם,

1. לכך נקטה המשנה שהיה רוכב על גבי בהמה, מפני שאז אינו קונה בקנין ארבע אמות, לפי שיטת הראב"ד שהמהלך אין לו קנין ארבע אמות, ורוכב כמהלך דמי. שאם היה קונה בארבע אמות, לא היה יכול חבירו לזכות בה בהגבהתו. חידושי הרי"ם.

2. כך כתב רש"י. שאם היה בעל השדה עצמו לא היה אומר רבי אליעזר שהוא יכול ללקוט עבור חבירו העני, שהרי אין כאן שום מיגו, שגם אילו היה מפקיר נכסיו ונעשה עני אינו רשאי ללקוט פאה משדה שלו, כמו שדרשו בגמרא "לא תלקט לעני", להזהיר עני על שלו.

ובשיטה מקובצת הביא ראשונים שחולקים על רש"י, משום שיש לו מיגו שאם היה מפקיר

דרכי אליעזר סבר: אומרים פעמיים "מגו":

האחד, מגו דאי בעי מפקר נכסיה וחוי עני וחזי ליה, מתוך שהיה יכול העשיר להפקיר את נכסיו ויהא עני, ואז היה מותר לו ללקוט פאה לעצמו, השתא נמי חזי ליה, אנו אומרים שגם עתה שעדיין הוא עשיר, כאילו הוא עני ומותר לו ללקוט פאה לעצמו. ולכן הוא רשאי גם ללקוט לעני אחר, כי ומגו דוכי לנפשיה זכי נמי לחבריה מתוך שהוא

וחכמים אומרים: לא זכה אותו עני בפאה, ולכן יתננה את הפאה שלקט לעני הנמצא ראשון.

אמר עולא אמר רבי יהושע בן לוי: מחלוקת רבי אליעזר וחכמים היא רק מעשיר לעני, שאותו אדם שלקט את הפאה היה עשיר, שאינו רשאי ליטול פאה לעצמו, והתכוון לזכות אותה לאדם עני, שרשאי ליטול פאה.

כי כשם שהוא אינו יכול לזכות לעצמו בממון אחרים שלא מדעתו, כך אינו יכול לזכות לאחרים, אף שהם זכאים לממון הזה, שאין יזכה בממון שאינו שלו.

מה שאין כן בעל השדה שהוא עני, שיש לו זכות בפאה דעלמא, הרי מה שאינו יכול ללקוט פאה בשלו אינו מדין גזל, אלא שמוטלת עליו מצוה שיניח את הפאה לעניים אחרים. ומצוה זו הוא יכול לקיים גם אם יזכה לעצמו רק שיתננו אחר כך לעני בתורת נתינת דבר משלו ויקיים בזה מצות פאה. וכיון שיש לו על כל פנים תורת זכייה בפאה זו באופן שיזכה לעצמו על מנת שיתננו אחר כך לעני, שוב אמרינן מיגו דוכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, ולכן יכול לזכות בפאה זו עבור עניים אחרים.

[ביאור זה הוא על פי הירושלמי. שהרי בבבלי מבואר שמעשיר לעני צריך שני מיגו ואילו לדבריו די במיגו אחד].

והפני יהושע כתב, שרש"י סובר שעל בעל השדה לא שייך לומר מיגו שהיה מפקיר גם את שדהו, היות שאז היה מפקיע מעצמו מצות פאה ומעשר, ולמה יעשה כן בשביל אותו עני שרוצה לזכות לו, ואדרבה, קיימא לן דניחא ליה לאינש למיעבד מצוה בממוניה, ולאחר שיפקיר שדהו שוב לא הוי ממונו.

ובכתבי הגר"ח מובא בביאור שיטת רש"י,

אף אם בשעת לקיטת הפאה כבר אינה שלו. וכתב בקהלות יעקב [יד] לבאר מחלוקת הראשונים עם רש"י. שרש"י סובר שיסוד האיסור שלא ילקט עני משלו הוא השלמה וחיזוק למצות עשה של נתינת פאה לעניים, שלכן הזהירה התורה שבעל השדה לא ילקט לעצמו. אפילו אם הוא עני. ולפי זה הכל תלוי בשעת חלות החיוב של הפאה, דהיינו בשעת קצירת עיקר השדה, שאם אז היה חייב בפאה זו, הוא נשאר לעולם בחיובו, גם אם יהיה עני אחר כך.

ואילו הראשונים סוברים, שיסוד האיסור משום שבעל השדה לעולם נחשב עשיר לגבי פאה זו, כיון שעיקר השדה הוא שלו, אף על פי שבעצם הוא עני. ולכן אזלינן בתר שעת לקיטת הפאה, שכל שבשעת לקיטת הפאה כבר הפקיר את השדה שוב הוא נחשב עני לגבי אותה פאה ומותר ללוקטה. שהרי זה ודאי, שמי שהפקיר כל נכסיו מותר מיד בכל פאה שבעולם, אפילו באותה פאה שנתפסה לשם פאה כשהיה עדיין עשיר.

ובדרך אחרת כתב הקהלות יעקב לבאר שיטת הראשונים, שחלוק דין העשיר שאסור לו ללקוט פאה בכלל מדין העני שאסור רק בשדה שלו. שהעשיר יסוד דינו הוא מצד גזל, שהפאה אינה שלו, ולכן הוא אינו יכול ללקוט עבור עני אחר,

יכול ללקוט לעצמו הוא יכול גם ללקוט לחבירו העני. שפ(3)

ורבנן סברי: חד מגו אמרינן, תרי מגו לא אמרינן. אומרים רק מגו אחד ולא פעמיים. ולכן, רק הלוקט היה בעצמו עני, הוא יכול לזכות לחבירו העני מכח "מגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה". אך אם הוא עשיר, אינו יכול לזכות לחבירו מכח המגו הנוסף של "מגו דאי בעי מפקר נכסיה".

אבל מעני לעני, אם הלוקט הוא גם עני, דברי הכל: זכה לו לחבירו העני. שהרי גם חכמים מודים שאומרים מגו אחד, והיינו דמגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה.

אמר ליה רב נחמן לעולא: ולימא מר, מדוע אינך אומר שאפילו מעני לעני מחלוקת? שלדעת רבנן אפילו אם הלוקט עצמו עני אינו יכול ללקוט עבור עני אחר, כי אפילו מגו אחד לא אמרינן? (4)

וראיה לדבר שרבנן חולקים אפילו מעני לעני: דהא "מציאה", הכל בגדר עניים הם אצלה, שכל אחד יכול לזכות במציאה, כפי

שעניים יכולים לזכות בפאה.

ותנן במשנתנו: היה רוכב על גבי בהמה, וראה את המציאה ואמר לחבירו תנה לי. נטלה ואמר אני זכיתי בה, זכה בה.

וסוברת הגמרא עתה, כי מה שהוא אומר "אני זכיתי בה", כוונתו היא, שאמנם כשהגביה את המציאה התכוון לזכות בה עבור חבירו אלא שעתה הוא מתחרט ורוצה לזכות בה לעצמו. ובכל זאת לא קנה חבירו את המציאה, משום שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה חבירו.

אי אמרת בשלמא מעני לעני מחלוקת, שרבנן חולקים על רבי אליעזר אפילו מעני לעני.

אם כן, אפשר לומר, מתניתין מני? רבנן! א-י משנתנו האומרת שאפילו במציאה אי אפשר לאדם לזכות עבור חבירו למרות שהוא יכול לזכות בה עבור עצמו, סוברת כדעת רבנן, שאפילו עני אינו יכול לזכות בפאה עבור חבירו העני. (5)

4. הקשה בקצות החשן [ריב ד]: אם כן למה אמרו חכמים שיתננה לעני הנמצא ראשון הרי הוא עצמו יכול ליטול את הפאה כיון שהוא עני?

ותירץ, שמכאן ראייה לשיטת הרמב"ם שהאומר על דבר שלא בא לעולם שיהיה לצדקה חייב לקיים דבריו משום נדר אף על פי שהעניים לא זכו בה עדיין. ולכן כיון שאמר "הרי זו לפלוני עני" חייב ליתנה לעני אחר משום נדר.

שלעשיר דעלמא שמלקט פאה שלא כדין יש רק משום גזל עניים, אבל בעל השדה שליקט לעצמו יש עוד איסור של "לעני ולגר תעזוב אותם". ומיגו אינו מועיל רק על דין גזל, שעל דין ממון שייך מיגו, שנקרא שיש לו זכות ממונית על ידי המיגו. אבל לדין איסור לא מועיל המיגו. ולכן בבעל השדה לא אמרינן מיגו דאי בעי הוי מפקיר גם שדהו, שהרי לגבי יש גם איסור ולא רק דין ממון.

3. כי לולי המיגו לא היה יכול לזכות עבור חבירו כמבואר לקמן בגמרא [י א] דהוי תופס לבעל חוב במקום שחב לאחריים.

5. ויש אופן שרבנן גם מודים שאמרינן מיגו דזכי לנפשיה זכי נמי לחבריה, כגון שהגביה